

ЧЕСЬКИЙ ДОСВІД ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН ДО УЧАСТІ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

CZECH EXPERIENCE OF CIVIC PARTICIPATION IN LOCAL GOVERNMENT

Харитонюк О.Л.,

*аспірантка кафедри політології та державного управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Починаючи з 2014 р. за допомогою представників української влади, експертів, науковців, міжнародних організацій і звичайних громадян в Україні активно почала реалізовуватися реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Саме тому у зв'язку із якісно новим рівнем місцевого самоврядування дуже актуальною темою є питання використання територіальними громадами інструментів громадської участі. Важливо проаналізувати досвід Чеської Республіки, яка вже пройшла цей етап розвитку місцевої демократії та має певні результати і досягнення.

Незважаючи на те, що у Чеській Республіці й досі існує комуністична партія, Чехія вважається посткомуністичною країною, яка шляхом послідовних змін у державному управлінні та завдяки демократизації стала членом Європейського Союзу.

У статті проаналізовано загальні форми участі громадян Чехії, а також наведено приклади нових форм участі громадян, що стали популярними за останні роки, а саме: опитування громадян, бюджет участі, спільний (партнерський) підхід до створення стратегічного плану розвитку міста, планування громади, муніципальні мобільні додатки, марафон ідей (Ideathon).

Також розглянуто конкретні міста та села Чеської Республіки, які завдяки ефективній децентралізації та інвестиціям Європейського Союзу досягли позитивних змін. Такі приклади мають практичне і прикладне значення для українських громад, оскільки шляхом співробітництва українських і чеських громад, візних тренінгів і навчань, співпраці українських та іноземних науковців, написанню грантів і проєктів можна запозичити чеський успішний досвід.

Саме зараз в Україні існує дуже велика потреба активної участі громадянського суспільства у реформуванні України. Держава повинна підтримувати та заохочувати активних громадських діячів, агентів позитивних змін у різних сферах, оскільки саме громадянське суспільство є надійним щитом, яке захищає і підтримує державу у складних ситуаціях. Якщо держава зацікавлена у розвитку місцевого самоврядування, то вона має усіма способами залучати громадян до активної участі у процесі прийняття рішень на місцях.

Ключові слова: місцеве самоврядування, Чехія, громадська участь, децентралізація, Україна.

Since 2014, with the help of representatives of the Ukrainian government, experts, scientists, international organizations and ordinary citizens, the reform of local government and territorial organization of power has been implemented in Ukraine. The issue of using the tools of civic participation is a very important topic, because there is a qualitatively new level of local self-government in Ukraine. In this regard, it is important to analyze the experience of the Czech Republic, which has already passed this stage of development of local democracy and has some results and achievements.

Despite the fact that the Czech Republic still has a Communist Party, the Czech Republic is considered a post-communist country that has become a member of the European Union through democratization and successive changes in public administration.

The article analyzes the general forms of civic participation of Czech citizens, and also there are new forms of citizen participation that are popular in recent years, such as: Citizen Satisfaction Survey, Participative Budgeting, Participatory approach in creating City Strategic Development Plan, Community Planning, Municipal Mobile Apps, Ideathons.

Also, in the article were analyzed specific cities and villages of the Czech Republic, which have achieved positive changes due to effective decentralization and investments of the European Union. These examples have practical meaning for Ukrainian communities, because Czech successful experience can be borrowed through the cooperation of Ukrainian and Czech communities, trainings, cooperation of Ukrainian and foreign scientists, writing grants and projects. If the state is interested in the development of local government, citizens should be involved in active participation in the local decision-making process.

Key words: local government, Czech Republic, civic participation, decentralization, Ukraine.

Постановка проблеми. Досвід розвинутих демократій і вимоги часу переконують, що громадська участь – це необхідний, корисний і вкрай важливий механізм позитивного впливу громадськості на діяльність влади в державі в інтересах громадян. З іншого боку, громадська участь – це джерело додаткового інтелектуального ресурсу для публічної влади, яке є

корисною і потрібною також і для неї. Зрозуміло, що в Україні публічній владі й інститутам громадянського суспільства ще потрібно пройти еволюцію усвідомлення ефективності взаємовигідних механізмів громадської участі, котрі сприяють впровадженню глибоких системних реформ в Україні на благо людини та територіальних громад [1, с. 7].

Здійснення в Україні реформування системи місцевого самоврядування на засадах децентралізації та деконцентрації владних повноважень і ресурсів відповідно до принципу субсидіарності потребує уважного вивчення зарубіжного досвіду, передусім у країнах, які протягом останніх двох десятиліть вирішували завдання, схожі до вітчизняних. Такими країнами виступали посткомуністичні країни Центральної та Східної Європи – держави, у яких реформи на місцевому рівні проводилися за подібних до українських суспільних умов на фоні демократизації, ринкових перетворень і державотворення. Особливий інтерес у цьому контексті викликає досвід Чехії, у якій принципи функціонування системи публічного врядування в посткомуністичному просторі під час соціально-економічного реформування є результатом реорганізації, послідовних змін і об'єднань зусиль політиків, громадян, бізнесу й управлінців [2, с. 74].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання децентралізації та громадської участі були висвітлені у працях таких науковців, як О. Ватаманюк, О. Сергієнко [1], А. Чиркін [2], а також у численних доробках чеського вченого Петра Юптнера [3].

У зв'язку із якісно новим рівнем місцевого самоврядування в Україні актуальним питанням є використання територіальними громадами інструментів громадської участі. Саме тому дуже важливо проаналізувати досвід Чеської Республіки, котра вже пройшла цей етап розвитку місцевої демократії та має певні результати та досягнення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Варто зауважити, що територія Чеської Республіки поділяється на краї (kraj) та окреси (okres). Край – це адміністративна одиниця першого рівня. Чехія складається із 14 країв, включаючи Прагу як столичне місто. Кожен край поділяється на окреси. Окрес – це адміністративна одиниця другого рівня. Окреси, у свою чергу, складаються з муніципалітетів (obec).

У країнах Вишеградської четвірки, серед яких і Чехія, існують різні типи громадської участі у місцевому самоврядуванні. Серед типових інструментів громадської участі можна виділити особисті (звернення до міського голови або представника місцевої влади) та публічні (написання листа до місцевої газети для публікації), зустрічі з міським головою або місцевими представниками, петиції, публічні мітинги, протести [3, с. 12–13]. Також варто зауважити, що важливою формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення у Чехії є місцевий референдум, дискусії щодо ефективності якого ведуться й досі.

Важливим державним органом, який займається питаннями громадської участі у місцевому

самоврядуванні, є Міністерство внутрішніх справ Чехії. Воно є найвищим органом у сфері державного управління, внутрішньої безпеки, охорони кордонів та електронного урядування в Чеській Республіці. При Міністерстві функціонує департамент стратегічного розвитку та координації державного управління, котрий займається питаннями місцевого самоврядування та громадської участі.

Активна участь громад Чехії полягає головним чином в участі громадян у регулярних засіданнях муніципальної ради. Засідання муніципальної ради є відкритими для громадськості й оголошуються заздалегідь із запропонованою програмою. У ст. 93 Закону про муніципалітети зазначено, що «муніципальна служба оголошує місце, час і запропонований порядок денний підготовленого засідання муніципальної ради. Оголошення оприлюднюється на офіційній дошці муніципальної адміністрації принаймні за сім днів до засідання муніципальної ради; крім того, оголошення про це може бути опубліковане у звичайному порядку» [4].

Крім того, існують нові форми участі громадян, які останніми роками стають популярними, а саме:

1. Опитування громадян. Для отримання зворотного зв'язку багато муніципалітетів скликають зустрічі із громадянами (наприклад, популярний захід «Полуденна зустріч із міським головою»), складають анкети про задоволеність громадян розвитком муніципалітетів, розміщують форму опитування на своїй веб-сторінці тощо.

2. Бюджет участі – громадяни можуть вирішити, як розподілити частину муніципального бюджету, пропонуючи проекти державних витрат і голосуючи за найкращі. Громадяни визначають пріоритети проєктів державних витрат і приймають рішення про те, як повинні витратитися гроші. У Чеській Республіці створено мапу бюджетів участі усієї країни [5]. Варто зауважити, що в Україні цей інструмент громадської участі є дуже популярним.

3. Спільний (партнерський) підхід до створення стратегічного плану розвитку міста. Незважаючи на те, що стратегічний план розвитку міста розробляється експертами, детальна ситуація в кожному районі та його потреби найкраще розуміються місцевими жителями. Тому муніципалітет надає громадянам можливість прокоментувати план і внести деякі пропозиції щодо його вдосконалення. Цей підхід можна побачити, наприклад, у Празі (Praha), Брні (Brno), Остраві (Ostrava), Їглаві (Jihlava).

4. Планування громади – воно ґрунтується на тому самому принципі, що і підхід участі у створенні міського стратегічного плану розвитку. Різні члени громади сприяють формуванню

та визначенню цілей і потреб у різних сферах суспільного життя (наприклад, соціальні послуги, екологічне планування). Отримані таким чином плани та стратегії відображають інтерес громадян. Міністерство праці та соціальних питань Чехії пропонує Пісек (Písek) та Усті-над-Лабемом (Ústí nad Labem) як хороший приклад міст, що використовують громадське планування та соціальні послуги.

5. Муніципальні мобільні додатки. Багато міст пропонують своїм громадянам можливість надсилати пропозиції щодо вдосконалення через муніципальний мобільний додаток. Переважно це скарги, пов'язані із проблемами у громадських приміщеннях, громадському освітленні або дорогах.

6. Марафон ідей (Ideathon). Використовуючи концепцію Ideathon, громадяни створюють інноваційні рішення проблем, із якими вони стикаються у своїх громадах. Громадяни можуть взяти участь у цій короткій, інтенсивній мозковій грі та конкурувати з іншими зі своїми проектами. Наприклад, Празький інноваційний марафон [6].

Також варто зауважити, що у Чехії, як і в багатьох інших країнах Європейського Союзу, розвинений проєктний менеджмент і грантова діяльність у місцевому самоврядуванні. Гарним прикладом успішної громади є селище Долні Брежани (Dolní Břežany). У селищі проживають близько 4 000 людей, і, хоча воно розташоване за 25 км від Праги, воно повністю незалежне та самостійне. Таким воно стало за допомогою ефективної децентралізації, інвестицій

Європейського Союзу та грантової діяльності. Також там розташований Міжнародний центр лазерних досліджень HiLASE та Міжнародний науковий інститут ELI Beamlines, де міжнародна група британських і чеських учених працює над встановленням найінтенсивнішої лазерної системи у світі.

Українське місцеве самоврядування починаючи з 2014 р. вийшло на якісно новий рівень розвитку, оскільки реформа децентралізації вважається однією з найуспішніших, які впроваджуються в Україні після Революції Гідності. Українські громади активно використовують різні інструменти громадської участі, передбачені українським законодавством.

Додатковим аргументом для громад у спілкуванні із владою може стати положення, що зустрічається практично у всіх статутах територіальних громад України: органи та посадові особи місцевого самоврядування сприяють становленню та розвитку нових форм участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування [1, с. 57].

Висновки. Таким чином, враховуючи вищевикладене, українські представники місцевої влади можуть запозичити у Чехії певні неформальні та нові форми громадської участі у місцевому самоврядуванні. Цього можна досягти шляхом співробітництва українських і чеських громад, виїзних тренінгів і навчань, співпраці українських та іноземних науковців, написанню грантів і проєктів, кооперації українських і чеських представників влади задля активізації територіальних громад.

ДОДАТКИ

Міжнародний центр лазерних досліджень HiLASE та Міжнародний науковий інститут ELI Beamlines, Долні Брежани (Dolní Břežany), Чехія

Інформаційна дошка та віртуальний провідник, Дольні Брежани, Чехія

Школа в селі Крушовіце (Krušovice), Чехія

Спортивна зала, Дольні Брежани, Чехія

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сергієнко О., Ватаманюк О. Громадська участь / залучення громадян. Депутатська діяльність в округах / за ред. О. Сергієнко, О. Ватаманюк. Київ : ІКЦ «Легальний статус». 2016. С. 7.
2. Чиркін А. Конституційні засади організації місцевого самоврядування в Чехії. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2014. № 1. С. 74.

3. Juptner P. Local Governance between democracy and efficiency: V4 comparative case study. *Democratic transition in Central and Eastern Europe at the local level* / M. Batorova. Novo mesto, Faculty of Organization Studies, 2014. P. 12–13.

4. Про муніципалітети (Zákon o obcích) : Закон Чехії від 15 травня 2000 р. № 128/2000. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128> (дата звернення: 29.03.2021).

5. Мапа бюджету участі у Чеській Республіці. URL: <https://www.participativni-rozpocet.cz/participativni-rozpocet/> (дата звернення: 29.03.2021).

6. К. Мудрунькова (Kateřina Mudruňková), працівниця Департаменту стратегічного розвитку та координації державного управління, Міністерство внутрішніх справ Чеської Республіки, персональна комунікація, e-mail повідомлення, 04.02.2021.